

בעניני כיבוד אב ואם

א. בענין מה שאומרים תוך יב"ח הריני כפרת משכבו ובגדרי חיוב כיבוד אב ואם

וכן איפסק בטור ושי"ע סימן ר"מ סעיף ה', דלכאורה הא הפסד גדול כבטול מלאכה עד שלא ישאר לו כלום הוא יותר הפסד מחומש נכסיו וחומש ריוח.

ונראה לע"ד דודאי אם יש להבן משרה שמתפרנס ממנה הוא ובני ביתו וכשיצטרך לשמש לאביו ולא יבא לזמן עבודתו שבשביל זה יסלקוהו ממשרתו יהיה פטור מכבוד אב אף לר' יהודה דאמר דכבוד אב משל בן, דהוא יותר מחומש נכסים שיש לאחד, דודאי היה מוציא כל אחד הרבה כסף לסרסורים להשיג עבורו משרה להתפרנס ממנה כידוע לכל, אבל הא דלעיל איירי באינשי שהבטול מלאכה הוא רק מיום זה, כגון שהוא עובד לעצמו בשדה וכדומה או פועל ליום שזה לא שייך לשומא דחומש שכתבתי דאין שייך לזה ענין שומא, אלא הנידון הוא מצד עניותו דלכל המצות שצריך לקנות בכסף פטורים כשאינו מרויח אלא כדי חייו מקרא דכבד את ה' מהונך אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכבוד אב נאמר כבד סתם דמשמע אף באין לו הון, וצריך לעבוד להרויח כדי חייו וכשלא יעבוד יצטרך לחזור על הפתחים לכדי חייו דחייב לקיים מצות כבוד אב אף שלא ירויח לכדי חייו ויצטרך לחזור על הפתחים, וזה לכוי"ע חייב אליבא דהר"ש והרא"ש והר"ן שפסקו כן הטור ושו"ע, ולר' יהודה חייב כשהוא עשיר עד חומש, וכשהוא עני שלא נידון בשומא זו גם כשכבר הרויח ליתן לאביו לאכילתו ויחזר על הפתחים לאכילת עצמו. אבל נראה פשוט דכמו דאבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת, כן הוא באכילה ובכל הדברים שאכילת עצמו ופרנסת עצמו קודמת לאכילת אביו ואמו, ומפורש כן ברמ"א סימן רנ"א סעיף ג' שכתב פרנסת עצמו קודמת לכל אדם ואח"כ יקדים פרנסת אביו ואמו אם הם עניים עיין שם.

וזה נראה בטעם הטור סימן ר"מ שמפרש כן בכוננת הרמ"ה שכתב הטור בשמו, דדוקא דאית ליה לבן ממנא לאיתזוני ביה ההוא יומא אבל אי לית ליה לא מחייב ליבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים, אף דברמ"ה עצמו כפי שהובא בספר ר' ירוחם לא הוזכר ההוא יומא אלא סתם ודוקא שיש לו מזון לזון עצמו אפילו שיתבטל ממלאכתו אבל אם אין לו ואם יתבטל צרוך להחזיר על הפתחים אינו חייב ליבטל, והב"י כתב שהטור בא ליתן קצבה ליש לו ממון דקאמר הרמ"ה אתא ופריש דהיינו כדי לאיתזוני ביה ההוא יומא, והוא מוכרח דאלי"כ ליכא גבול ליש לו ממון, דודאי לא שייך לומר דהוא שיהיה לו ממון לאיתזוני בו לעולם, שלכן הוא ממון לזמן הפחות שהוא ליום, והוא ליום שלם אף שהוא לשתי סעודות ולא לסעודה אחת, משום דרובא דאינשי נשכרין ליום שלם ומוכרח להרויח ליום שלם בשכירות אחד ליום שלם, וה"ה כשלא אפשר להשיג מקום לעבוד אלא לתרי יומי יהיה קודם לתרי יומי וכן פסק גם בשי"ע כהרמ"ה אליבא דהטור, והוא דלא כהר"י ירוחם

הא דתניא בקידושין דף ל"א שבתוך י"ב חודש דמיתת אביו יאמר כשמזכיר את אביו הריני כפרת משכבו, ופרשי"י עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו, נראה דלמעשה לא מועילין דבריו כלום ולא יענש בדבריו על החטאים של אביו דאיש בעונו ימותו כמפורש בקראי בתורה ובנביאים, וגם אם היה אפשר זה איך שייך שיחייבוהו חכמים לקבל עליו העונשין שחייב אביו על עוונותיו, הא לא עדיף כבוד אב דבמותו מכבוד אב דבחיייו שהלכה כר' נתן בר' אושעיא דאמר משל אב דכן אורו רבנן כדאיתא בקידושין שם דף ל"ב, והרי עונש דחטאים אחר המיתה גדול מאד שגרע זה יותר מהפסד ממון אפילו דאלפי אלפים דינרים שלא היה שייך לחייבו, ואפילו לרב יהודה דכבוד אב הוא משל בן נמי פשוט דכל נכסיו אינו מחוייב אם היה שייך זה להוציא על כבוד אב, דמהיכא תיתי יסבור ר' יהודה שיתחייב למי"ע דכבוד אב יותר מחומש הקרן והרויח שלו, דהא אין לנו לעשות מחלוקת גדולה כזו שלר"נ בר אושעיא אף פרוטה אינו חייב להוציא משלו ולר' יהודה יצטרך להוציא כל מה שיש לו, אלא נראה דלר' יהודה הויא מצות כבוד אב ככל המצות שצריך להוציא ממון שלו עד חומש, ולר"נ בר אושעיא לא חייבתו תורה אלא הטירחא להאכילו ולהשקותו, וגם ר"נ בר' אושעיא מודה דמה שחייבתו תורה דהוא הטירחא חייב אף בהפסד ממון כמפורש בגמ' דמתרץ הגמ' על מה שתניא נאמר כבד את אביך ונאמר כבד את ה' מהונך מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס דלמ"ד משל אב הוא לבטול מלאכה דשוה לו ממון, דהוא מטעם דלכו"ע לא גרע מצות כבוד אב מכל המצות דצריך להוציא ממנו, אבל פליגי דר' יהודה סובר דהמצוה להאכילו ולהשקותו היא שיראה הבן שהאב יאכל וישתה, דזהו כבודו שא"כ צריך הבן גם לקנות בממונו את האוכלין והמשקין, ור"נ בר' אושעיא סובר דהוא רק על הטירחא כשיש לאביו כסף לקנות מחוייב הבן ליקח הכסף מאביו ולילך לשוק לקנות וכן להכניס לאכילה בבשול ואפיה וכדומה, ועל מה שמחוייב הוא לכל אחד עד חומש ככל המצות.

אך יש לעיין במש"כ הרא"ש דחייב ליבטל ממלאכתו אף שלא ירויח אפילו פרוטה ויצטרך לחזור על הפתחים, והוא מירושלמי דכבוד אב עדיפא משאר מצות דדוקא מהונך כשיש לו הון ובכבוד אב חייב אף באין לו הון, וכדי שלא יפלוג אגמרא דידן דהלכתא משל אב פירש דקאי זה על בטול ממלאכתו. ובר"ש פ"א דפאה מ"א כתב דמהירושלמי משמע שסובר כמ"ד משל בן, אבל כיון שהוא ברייתא דתני רשב"י מוכרחין לתרץ אליבא דהלכתא דהוא משל אב, שהוא לענין בטול מלאכה כדקא משני בגמ' על הברייתא אף כאן בחסרון כיס, וכן כתב הר"ן בקידושין בשם הר"ש ריש פאה דלגמ' דידן משנינן ליה כדמשנינן בגמ' נ"מ לבטול מלאכה לומר שאפילו יהא צריך לסבב את הפתחים שבביל עצמו מחמת שיבטל ממלאכתו לצורך אביו חייב להתבטל,

שמשמע שהוא מפרש שהרמ"ה פליג, וסובר דגמ' דידן פליג על הירושלמי ואינו מעדיף כבוד אב לשאר מצות לענין בטול ממלאכה, אלא שילף דכבוד את אביך הוא כמו כבוד את ה' שהוא מהונך לענין בטול מלאכה אף שגרע לענין ממונו ממש, ולא שלענין בטול מלאכה יהיה עדיף משאר מצות, שא"כ יפטר כשהוא עני שאין לו כדי חייו ואם לא יעבוד יצטרך לחזור על הפתחים, וכן איתא בהגר"א ס"ק י"ד דהרמ"ה פליג וכמש"כ ברי"ו בשמו וכתב על המחבר שכתב כהטור דהוא תמוה, אבל הוא משום דמפרש בכוונת הרמ"ה דהוא רק לההוא יומא ולא פליג, או אף שהרמ"ה פליג לא פסק הטור כמותו אלא כשאין לו לאיתזוני אף ההוא יומא מטעם דכתבתי, דהוא משום דאף שעדיף משאר מצות לענין בטול מלאכה מ"מ כשאין לו לההוא יומא פרנסתו קודמת כדלעיל.

עכ"פ פשוט דהפסד גדול ככל נכסיו אינו מחויב אף לר' יהודה וכ"ש לר"נ בר' אושעיא אף לא בבטול מלאכה וכ"ש שאינו מחויב מממונו, ואיך שייך לחייבו שאחר מיתתו יקבל עליו העונשין דחטאי אביו אף שהיה אפשר להיות דבר כזה, אבל גם לא שייך כלל, דלכן ברור שהוא רק לישנא בעלמא לכבודו כדפרש"י בסוכה דף כ' בד"ה הריני על הא דאר"ל הריני כפרת ר"ח ובניו יסורין הבאין עלי לכפרתו של ר"ח ובניו יהיו ללשון כבוד הוא זה כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו צריך לומר כן, הרי כתב דרק לשון כבוד הוא זה שמשמע שלא שייך זה אליבא דאמת, וגם שם בר"ח ובניו ודאי לא שייך זה דר"ח ובניו היו צדיקים גמורים כאלו שאמר אליהו לרבי דהן דוגמא דהאבות אברהם יצחק ויעקב להתקבל תפלתם, וגם שעדיף ר"ח משאר צדיקי במתיבתא דרקיע דגוהרקא דידיה מנפשיה סליק ונחית, ואף ההוא מרבנן דהוה שכיח אליהו גביה ואחוי ליה רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיעא והיה לו רשות לאסתכולי בגוהרקא דכולהו רבנן ובגוהרקא דר"ח לא הי"ל רשות כמפורש בב"מ דף פ"ה, לא היו צריכין לשום כפרה ובודאי הוה זה לשון כבוד בעלמא, שלכן יש למילף שגם בסתם אינשי שצריכין כפרה אין זה אלא ללשון כבוד בעלמא, ובסוכה פרש"י לא כדפירש בקידושין אלא שאם יבואו עליו יסורין הוא נותן הכפרה שיש מיסורין לר"ח ולבניו, אך זה ג"כ מסתבר שלא שייך זה לענין המציאות. ועיין בפירוש הרמב"ם נגעים רפ"ב על הא דא"ר ישמעאל בני ישראל אני כפרתן שכתב וענין אני כפרתן שיושם פדיון והוא מאמר יאמר אותו האומר לרוב אהבתו, דמשמע ג"כ שהוא רק מאמר בעלמא, דאף שצדיקים מכפרים על כלל ישראל במיתתו, מ"מ לא מצינו שהצדיקים יתפללו שימותו בשביל כפרת כלל ישראל דבדורם, ובסנהדרין דף י"ח דאומרים לכ"ג כשהוא מתנחם אנו כפרתך ודאי שלא שייך לחייבו, וגם הא היו כהנים גדולים שלא מעלי כל כך ואיך יחייבום שיאמרו המנחמים לו דבר כזה, ועדיין צ"ע בכל המקומות שנמצא כה"ג.